

Dinicu Golescu

Însemnare a călătoriei mele Constandin Radovici din Golești

Cătră cititor

De este slobod aceluia ce, umblînd prin casele altora, să vază și să gîndească la a sa, slobod au fost și mie, în toata călătoria ce să coprinde întru această cărticică, să gîndesc nu la casa, ci la patria mea, la care cine nu gîndește, nici face pentru dînsa orice bine, poate n-are nici casă, și de are, o lasă.

Și de este sădită firește în om pohta a avea orce lucru bun vede la altu și, far' de a-l hrăpi de la acela, să să silească, de nu îl are, să-l cîștige, iar de îl are rău, să-l prefacă în bun, nu poate nimeni, drept judecînd, să mă dojenească, căci în toate păsurile mele nu am putut după orce vedere să nu în întorc către dînsa ochii minții.

Pre aceste vederi și gîndurile ce în ațița în suflet întîmpinarea lor am socotit ca prin tipar să le comunesc doriților miei compatrioți, îmboldit spre aceasta mai mult de rușine. Căci, în bibliothicile ce am văzut, poate cinevaș să încarce cară de cărți coprinzătoare de călătorii făcute de evropei nu numai prin India și prin China și prin alte țări și ostroave mai depărtate și puțin cunoscute, ci încă și prin țările cele mai apropiete. Iar la noi nu s-au văzut o acest feliu de carte, nici de aceea carii au putut să scrie și mai multe, și mai bine.

Înfrenat de cunoștința micșoririi mele în științe și ascultări întru învățături, nu aș fi îndrăznit niciodată să apuc condeiul. Dar cum puteam, ochi avînd, să nu văz, văzînd, să nu iau aminte, luînd aminte, să nu aseamăn, asemănînd, să nu judec binele și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților miei? Și cum puteam să nu însămnez cele văzute, deaca în toată călătoria, și în privirea lucrurilor - celea mai multe vrednice de văzut - întovărășit de mulți oameni dintr-alte neamuri, îi vedeam pre toți însemnînd și culegînd binele, ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei?

Binele l-au învățat oamenii întîi unii de la alții, neamurile mai pre urmă unul de la altul, precum vedem în istorii: că elinii, prin călătorii la Eghipet, au tras de acolo luminările științelor, multe din meșteșuguri, și romanilor, strămoșilor noștri, înmulțite le-au comunicat. Iar aceștia în toată Evropa cea luminată le-au răvărsat, și aceasta, din zi în zi sporindu-le, însutit roditoare le-au făcut. Și îș fericește noroadele prin comunicația binelui adunat din călătoriile ce fac neamurile unile prin țările altora și publicarisindu-le prin cărți.

Plină este Evropa, precum de altele, așa și de asemenea cărți. Nici un unghiu, cel mai nebăgat în seamă, de pămînt, nici o țară, nici un oraș, nici un sat nu este necunoscut la nici un evropeu; ajunge să știe citi. Iar noi, ca să ne cunoaștem țara bine, trebuie să cîștigăm această cunoștință din citirea a vreunii cărți scrisă de evropeu. Mulțime de istorii ale Țării Românești să află în Evropa, scrise în limbele ei, și în limba românească, dar tot de streini; iar de vreun pămîntean al aceștii țări făcută, nu să pomenește. Acum dar, cînd și domnia este încredințată pe mîini de otcîrmuitor și domn pămîntean, măriia-sa Grigorie v[oie]v[o]d Ghica, cînd și școale naționale s-au așăzat, cînd și filosofia în limba românească a vorbi acuma întîi s-au început prin părintele ieromonahul Efrosin Poteca, profesorul filosofiei, ale căruia osîrdii ne dau foarte bune nădejdi, cînd mulți din nobila tinerime a patriii noastre, după ce ș-au săvîrșit cursul învățăturilor în Evropa cea luminată, în patrie s-au întors, prin care putem să dobîndim și multe tălmăciri de cărți în limba națională, și mijloace spre folosul luminii, podoabă și bunelor orînduieli a patriii noastre, vremea este a ne deștepta, ca niște bune gazde care, cînd ies din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor. Așa și noi: adunînd binele, care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întîlniri și adunări cu oameni de neamuri luminate, să-l împărtășim compatrioților noștri și să-l sădim în pămîntul nostru, spre rodire înmulțită, ca să cîștigăm și noi de la următorii noștri mulțumirile ce le aud moșii și strămoșii, cîți, sau de la sine au aflat, sau de la alții au luat și ne-au lăsat vreun bine.

Căci iată, fericiți pre izvoditorii cărții românești, părintele Chiril, în al șaptelea veac, și întemeiate în Valahia de vvd. Vlad Dracu la 1439, după Sinodul de la Florența; pre aducătorul tipografiei, Mateiu Basaraba vvd.; pre așezătorii de școale, Nicolae vvd. Mavrocordat și Constandin vvd. Mavrocordat, carele au alcătuit școale: elinească, italinească, turcească, slovenească și românească, și pre cei întâi talmăcitori ai *Evangheliei* și *Biblii*, iar Matei Basaraba, în anul 1654, și pre ziditorii și zăstrătorii de spitale, spătarul Mihai Cantacozino, și pre întâiul izvoditor al grămăticiei, Ioan Văcărescu, și întâiul aducător al sămânții porumbului, iar Constandin Mavrocordat. Și pre alți începători și săditori de orice bine, și iubitori de om, și folositori de obște, care, cu cât de puțini sînt la număr, cu atât și lauda lor este mai mare, și vina noastră, a următorilor în neam și neurmătorilor în fapte, este mai neiertată și netăgăduită.

Cronstadt, ce-i zic românește Brașov

Acest oraș este în ținutul Sibienbirghen, în județul Bîrsii, mic și cetățuit, dar îndestul lăcuit, avînd peste douăzeci de mii lăcuiitori, căci este aproape de hotările prințipatului Valahiei, și negoțul să află în mare lucrare. Acesta să oțîrmuiește, cu ale sale deosibite pravile și obiceiuri, supt stăpînirea austriecească. Și cînd jăluitoarii nu să odihnesc după hotărîrile maghistratului alcătuit de nația săsească, pornesc jalba lor la Sibii, și de acolo, nemulțumindu-să, la Cluj, și de acolo iarăș, de nu să vor odihni, la Viena, de unde să dă cea de săvîrșit hotărîre.

Pămîntul acestui județ este cel mai mult cam pietros, de aceea sînt siliți a-l îngrășa cu gunoiu în toți anii, și în cele mai multe părți a nu semăna locul de estim și la anu viitor. Dar această pagubă ce le aduce acest pămînt o împlinesc cu vrednicia lor; fiindcă această nație săsească este foarte muncitoare, căci bez munca cîmpului, care o fac la vreme și cu multă sirguință și bună chibzuire, cîte lucruri sînt a le săvîrși în curțile lor, cum melișatul, băutul snopilor de grîu, orz, ovăz și alte asemenea lucruri, să scoală noaptea cu lumină de le săvîrșesc. Și în scurt, un strein, cum va intra în satele lor, numai dupe cele ce vede cunoaște a lor vrednicie și că au pravili drepte, spre fericirea nației.

Căci va vedea în toate satele case de zid cu cîte trei și patru odăi, geamuri pe la ferestre, jalogii văpsite, și într-însele paturi, lăviți, mese, lăzi, scaune, toate văpsite, oglinzi, chipuri, ceasornice, rînduri de așternuturi destule, și de masă cu prisos, și oricîte vase spre gătirea bucatelor și întrebuințarea mesii, toate le au cu prisos, pă cît socotesc că le-ar trebui peste tot anul, și în veci îmbrăcați curat; iar sas cu picior gol nu să va învrednici nimeni să vază.

Pe la satele lor au foarte bună orînduială, spre podoabă; buna viețuire și învățătura copiilor, căci toți copiii trebuie să învețe carte, încît să poată citi și a scrie, și cele trebuincioase trei socoteli, adunarea, înmulțirea și scăderea. Și preoții lor sînt datori o dată pe săptămînă, duminică, la două ceasuri dupe prînz, să cuvinteze către toți copiii satului ce sînt în vîrstă de zece ani și pînă să însoară: cum să-ș păzească datoriia către Dumnezeu, cum să poarte către părinții lor, către cei mai bătrîni și către toți setenii, și la datoriile către stăpînire, și cum să cuvine să le fie petrecerea bună și cinstită, și la vremea lucrului de a fi foarte silitori, încît treaba de astăz niciodată să nu o lase pentru mîine; căci a doua zi, sau alta poate i să va întîmpla, sau vremea îi va sta împotriva; și aceasta de într-o zi lenevire poate să-l facă lipsit peste tot anul. Și pe care, după multa auzire a povățuirii lor, îl va dovedi neascultător și neurmător povățuirilor, îl și pedepsesc; și pedeapsa este gloabă la cutia satului, ce au spre faceri de bine, de la zece creițari și pînă la un fiurin hîrtie. Și pentru necuviincioasa urmare a celui tînăr, trebuie să fie mărturie, care să dea în fața adunării și a părinților lui, căci nici acei zece creițari nu să dau după voia preotului sau a altui cuivaș, ci după dreptate, și căci aceasta să socotește o mare rușine în familia celui greșit.

Dintr-aceste bune îngrijiri ale acestui neam, judece fieșcine că un neam așa iubitor de muncă, așa binecrescut, bine învățat în datoriile sale, bine prăvilnicit în dreptățile sale, bine mînat pe calea fericirii, nu poate să nu ajungă la sfîrșitul spre care tot omul privește.

Și de voi voi să fac descriere pentru toate bunele orînduieli ale orașului Brașov, cum pentru preoții bisericilor, cum sînt împodobiți cu toate cele cuviincioase unui preot; cum orînduiala

școalelor, unde nu este copil, măcar de șălar, măcar de ștregar, a nu merge spre cîștigarea luminii, și mulțime alte bune chibzuiiri și urmări, spre odihnă și folosul aceștii nații, mi-ar fi trebuit vreme și hîrtie, mai vîrtos în vreme ce am să cuvintez pentru multe orașe.

Semănăturile ale tot județului Bîrsii este cel mai dintîi grîul, apoi porumbul, ovăzul, rișca, săcara, cartoflii, orzul, mazerea, lîntea, fasolea, meiul; iar bobul și dovlecii pentru vite. Poamele sînt cireșele, vișnile, perile, merile, prunele, nucile.

Din Brașov și pînă în Făgăraș sînt poște trei: Vlădeni, Șărcaia și Făgărașul; să trece apa Ghimbășălu și Bîrsa.

Făgăraș

Oraș mic, cu o cetate foarte mică, în județul Făgărașului. Are un pod peste apa Oltului; lungul poate fi ca de optzeci stînjini, latul de trei, lucrat cu mare meșteșug, întemeiat numai la căpătîie și la mijloc într-o zidire țeapănă, iar celalant tot spînzurat cu mare meșteșug arhitectonicesc, închis de amîndoaă părțile și învălit. Un asemenea pod în toată stăpînirea austriecească nu am mai văzut, iar foarte mici și cu asemenea meșteșug lucrate sînt multe.

Semănăturile oareșce încep a să schimba, fiind porumbul cel mai mult, apoi grîul și celelante. Iară rișca și săcara să împuținează, și din poame iarăș prunele să înmulțesc.

Din Făgăraș pînă în Sibii, poște trei: Uța, Ghirezau și Sibiu. Să trece rîul Făgărașului pe pod de piatră, iar mergînd spre Mureș-Vașarhei sau Mediiăș, să trece gîrla Oltului pe acest pod ce mai sus am numit.

(Dinicu Goleșcu, *Însemnare a călătoriei mele Constandin Radovici din Golești*, făcută în anul 1824, 1825, 1826, în Id., *Scrieri* ediție de M. Anghelescu, Minerva, București, 1990, pp. 3-7)